EBÜ'L-HAYR EL-AKTÂ

Evliyânın büyüklerinden. İsmi, Ebü'l-Hayr el-Aktâ Tinâtîdir. Aslen Magribli olup, Tinat'da ikâmet ederdi. Riyâzet sahibi, Allahü teâlâya tevekkül etmede emsalsiz, kemâl yolunun rehberi olan bir âlim idi. İbn-i Cellâ'nın talebesi olup, Cüneyd-i Bağdadî ve birçok âlimin sohbetinde bulunmuştur. Yabanî ve yırtıcı hayvanlarla arkadaşlık ederdi. 340 (m. 952) senesinde Mısır'da vefât etti. Zünnûn-i Mısrî hazretlerinin yanına defn edildi. Kabri küçük Kurâfe'de Deylemî minaresi yanındadır. Kerâmetleri menkıbeleri ve kıymetli sözleri çok olan bir âlimdir.

Şöyle anlatılır: Ebü'l-Hayr Akta Medine'de beş gün aç kalmıştı. Hücre-i se'âdetin yanına gelip, Resûlullaha selâm verdi. Aç olduğunu bildirdi. Bir yana çekilip uyudu. Rü'yâda, Resûlullahın (aleyhisselâm) geldiğini gördü. Sağında Ebû Bekr Sıddîk, solunda Ömer Fârûk ve önünde Aliyyül-Mürtezâ vardı. Hazreti Ali gelip, "Yâ Ebel Hayr! Kalk, ne yatıyorsun? Resûlullah geliyor" dedi. Hemen kalktım. Resûlullah (aleyhisselâm) gelip, büyük bir ekmek verdi. Ebü'l-Hayr diyor ki, "Çok aç olduğum için, hemen yemeğe başladım. Yarısı bitince uyandım. Kalan yarısını elimde buldum."

Elinin kesilmesini kendisi şöyle anlatır: Allahü teâlâya, meyve ve sebzelerden hiçbirini iştah ile alıp yemiyeceğime dâir söz vermiştim. Birgün meyvaları olmuş bir ağaç gördüm. Üzerine çiğ düştüğü için parıldıyordu. Bu meyvalar bana ettiğim yemîni unutturdu. Bu meyvalardan topladım ve bir kısmı elimde, bir kısmını yerken yemînimi hatırladım. Hemen elimdekileri atıp, ağzımdakileri çıkardım. Kendi kendime, mihnet ve belâ vakti yaklaştı dedim. Bir yere oturup düşünmeye başladığım sırada, bir bölük asker gelip benim etrâfımı çevirdiler. Sonra beni alarak İskenderiye sahiline kadar götürdüler. Komutanları bir at üzerinde duruyordu. Önünde bir çok yol kesen eşkiyalar vardı. Beni de onların içine katmışlardı. Komutanları bana, "Sen kimsin necisin?" deyince "Allahü teâlânın kullarından bir kulum" dedim. Komutan oradakilere, "Bunu tanıyor musunuz?" diye sorunca, onlar tanımadıklarını söylediler. Komutan, "Bu sizin büyüğünüzdür. Kendinizi buna feda ediyorsunuz" dedi ve kararını verdi. Eşkiyaların hepsinin el ve ayaklarını kestiler. Sıra bana gelince "İleri gel ve elini uzat!" dediler. Elimi uzattım. Kestiler. Ay ağımı da uzatmamı söylediler. Ayağımı uzatıp semâya yüzümü kaldırarak, "Yâ Rabbî! Elim günah işlemiştir. Ayağımın ne günahı var?" dedim. Bu sırada askerlerden birisi atından inerek, "Siz ne yapıyorsunuz? Göklerin üzerimize yıkılmasını mı istiyorsunuz? Bu sâlih bir kimsedir. İsmi Ebü'l-Hayr Tinâtîdir" dedi. Komutan derhal atından inip, kesilmiş olan eli yerden alıp öptü. Bana, "Hakkını helâl et" dedi. Ben de üzülmemesi için ona, "Sana hakkımı helâl ettim. Elimi kestiğin için senden hak talep etmiyeceğim. Bu günah işleyen el, elbette kesilir" dedim.

Şöyle anlatılır: "Ebü'l-Hayr hazretlerini çekemeyenler, "Onun yeri kilisedir" dediler. Bunun üzerine bu sözleri söyliyenleri yalancı çıkarmamak için kiliseye gitti. Kilisenin duvarlarında Îsâ aleyhisselâm ve Hazreti Meryem'in resimleri diye yapılmış tablolar vardı. Hıristiyanlar kendisini kilisede görünce sevinerek hürmet gösterip, etrâfını çevirdiler. Ebü'l-Hayr hazretleri duvardaki resimlere bakıp, "Allahtan başka, beni ve annemi iki ma'bûd edinin sözünü insanlara sen mi söyledin?" meâlindeki âyet-i kerîmeyi okudu. Sonra "Eğer Muhammed aleyhisselâmın dîni hak ise, şu anda şu iki resim secde etsinler" dedi. O anda, duvardaki iki resim yere düştü. Yüzleri kıbleye karşı iken, secde eder bir hâl aldılar. Bu hâli gören ve orada bulunan kırk kadar hıristiyan müslüman oldu."

Çoğu zaman talebelerine şöyle derdi: "Sakın Allahü teâlâdan sabır istemeyin. Lütfunu isteyin. Lütuf, sabır acılığını tatmaktan iyidir. Çünkü sabır, bizim gibilere güç gelir. Bundan sonra Hazreti Zekeriyyâ'nın (aleyhisselâm) kıssasını anlatmaya başlardı. "Zekeriyyâ (aleyhisselâm) yahudilerden kaçarken, bir ağacın yanından geçti. Ağaç dile gelip, gel yâ Zekeriyyâ dedi. Zekeriyyâ (aleyhisselâm) ağaca yaklaştı. Ağaç açıldı, içine saklandı. Sonra ağaç, onu arayan düşmanlar geçerken dile gelerek, Zekeriyyâ'nın (aleyhisselâm) kendi içinde saklı olduğunu söyledi. Birisi gelip ağaca bakınca, işte Zekeriyyâ (aleyhisselâm) buradadır" dedi. Testereyle onu, ağaçla birlikte kestiler. Testere Zekeriyyâ'nın (aleyhisselâm) başına geldiği zaman bir defa, "Ah!" dedi. Bunun üzerine Hak teâlâ, ona: "Bir defa ah dedin. Eğer ikinci defa ah deseydin, izzetim ve celâlim hakkı için seni Peygamberlik dîvânından silerdim" diye vahy gönderdi. Zekeriyyâ (aleyhisselâm) hâline sabır etti. Testereyle vücûdunu ikiye böldüler."

Ebü'l-Hasen Kûfî anlatır: "Ebü'l-Hayr Tinâtî'nin ziyâretine gitmiştim. Ayrılacağım sırada mescidin kapısına kadar gelerek bana "Biliyorum ki, Ebü'l-Hasen bir şey saklamaz. Fakat bu iki elmayı al, beraberinde götür" dedi. Onları alıp yola çıktım. Yolda, o iki elmadan birini çıkarıp yedim. Bir süre sonra diğerini çıkarıp yemek istedim. Baktım ki, o iki elma olduğu gibi yerinde duruyordu. Musul'a kadar hangi elmayı yedimse hiç eksilmedi. Musul'da aklıma, bu elmalar bende kaldığı süre

içinde, Allahü teâlâya tevek külümün eksik olduğu geldi. Onları çıkardığım sırada, yaşlı bir zâtın, “Ben elma istiyorum” diye söylendiğini duydum. Bunun üzerine o iki elmayı ona verdim. Sonra kalbimden, “Demek ki o elmaları, Ebü’l-Hayr Tinâtî bu dervişe göndermiş” diye geçirdim. Dönüp o zâtı aradım, fakat bulamadım.”

Hamzet bin Abdullah şöyle anlatır: “Birgün Ebü’l-Hayr Tinâtî hazretlerini ziyâret için yola çıkmıştım. Niyetim; işim acele olduğundan ziyâret edip, evde birşey ikram ederse yemeden çıkmaktı. O niyetle evine vardım. Hâl hatır sorduktan sonra müsâade istedim. O da müsâade etti. Beni dışarıya çıkardı. Sonra biraz beklememi söyleyip, bir tabak içinde yemek getirdi. “Burası evin içi sayılmaz. Onun için burada ikram edileni yiyebilirsin. Buraya kadar gelip de, bir şey yemeden gidilmez. Buradaki yemekler ihlâs ile pişirilmiştir. Onun için bunlarda şifâ vardır” buyurdu. Ben de bir kenara oturup, ikram edilen yemeği yedim.”

İbn-i Şefik ise şöyle anlatır: “Birgün, Ebü’l-Hayr Tinâtî hazretlerinin ziyâretine gitmek üzere yola çıkmıştım. Yolda bir canavarın beklediğini gördüm. Korkarak yanına yaklaştığımda bana, “Ben Ebü-Hayr’ın bineğiyim. Sırtıma bin de, seni onun yanına götüreyim” dedi. Fakat ben korktuğum için binmedim. Yaya olarak yoluma devam ettim. Evinin önüne vardığımda o hayvanı orada gördüm. Huzûruna varınca, “Bizim bineğimize niçin binmedin?” buyurdu.

İbrâhîm Râkî şöyle anlatır: “Ebü’l-Hayr’ın yanına gittim. Arkasında akşam namazını kıldım. Fâtiha-i şerîfeyi düzgün bir şekilde okuyamadı. Kendi kendime “Boşuna gelip yorulmuşum” dedim. Daha sonra ihtiyâcımı görmek için dışarı çıktığım sırada, yırtıcı bir hayvan saldırdı. Hemen içeriye kaçtım. Ebü’l-Hayr’a “Galiba bir arslanın saldırısına uğradım” deyince, o hemen dışarı çıkıp arslana, “Ben sana misâfirlerime dokunma demedim mi?” dedi. Arslan kaçtı, gitti. Ben dışarı çıkıp ihtiyâcımı giderip, abdest aldım ve içeriye girdim. Ebü’l-Hayr bana dönerek, “Siz dışınızı düzene koymakla meşgûl olduğunuz için, arslanı görünce korktunuz. Biz ise, kalbimizi düzeltmekle meşgûlüz. Bunun için arslan bizden korkuyor” dedi.

Birgün, Bağdâd’dan yanına bir grup misâfir geldi. Her biri kendi hâlinden ve ma’nevî üstünlüğünü anlatmak istiyordu. Ebü’l-Hayr bu konuşmalardan sıkıldı ve dışarı çıktı. Biraz sonra içeri bir arslan girdi. Orada bulunanların hepsi ondan korkup, bir köşeye sığındılar ve sustular, önceki anlattıkları şeyleri unuttular. Ebü’l-Hayr içeriye girdi ve “Ey kardeşim, deminki iddialarınız nerede kaldı? Demek onların hepsi boşmuş” buyurdu ve o arslanı dışarı çıkarıp, onları korkudan kurtardı.

Menâvî hazretleri anlatır: “Bir gece rü’yâmda Peygamber efendimizi gördüm. Bana buyurdular ki: “Yâ Menâvî, kim Ebü’l-Hayr’ın yanındaki mescidde iki rek’at namaz kılar ve birinci rek’atta Fâtiha ve Tebâreke, ikinci rek’atte Fâtiha ve Hel’etâ sûrelerini okuyup, sonra da ne haceti varsa onun için duâ etse, Allahü teâlâ onun duâsını kabûl edip, hacetini giderir.”

Ebü’l-Hayr Akta buyurdu ki: “Allahü teâlâya zikr eden, O’ndan bir karşılık beklememelidir. Kim zikrine karşılık Allahü teâlâdan birşey bekler ve o beklediği şey olursa, karşılığında maddî bir şey aldığı için, zikrin bir ma’nâsı kalmaz.”

“Kalbin îmân ile dolu olmasının alâmeti; bütün müslümanlara şefkat etmek, onların dertleri ile dertlenmek, işlerinde onlara yardımcı olmaktır. Nifakla dolu olan kalbin alâmeti; kin, hased ve düşmanlıktır.”

“Yaptıkları ibâdetleri herkese gösterme arzusunda olan, gösteriş yapmış olur. Her durumunu, bulunduğu her hâlini, insanlara göstermek istiyen de, gösteriş yapmış olur.”

“Kalb; niyetleri düzeltmek, yaptıklarımızı sırf Allah için yapmakla, riya ve gösteriş kirlerinden pak ve temiz olur. Beden de, Allahü teâlânın velî ve sâlih kullarına hizmet etmekle kıymet kazanır.”

“Şerefli bir insan olabilmek için; edeb sahibi olmak, farzları eda etmek, sâlihlerle sohbet etmek ve fâsıklardan uzak durmak lâzımdır.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Hilyet-ül-evliyâ cild-10, sh. 377

2) Tabakât-üş-Şâfiiyye sh. 370

3) Risâle-i Kuşeyrî sh. 154

4) Nefehât-ül-üns sh. 255

5) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 109

6) Tezkiret-ül-evliyâ sh. 337

7) Câmi'u kerâmât-il-evliyâ cild-1, sh. 271